

УДК 81'255+347.4

ББК 81.2-7

СЕМАНТИКО-ПРАВОВА АСИМЕТРІЯ УКРАЇНСЬКО-АНГЛІЙСЬКОГО ЮРИДИЧНОГО ПЕРЕКЛАДУ (на прикладі термінологічного словосполучення “припинення дії правочину”)

ЛАВРИНЕНКО О. О.

Київський міжнародний університет

У статті розглядаються труднощі перекладу термінологічного словосполучення “припинення дії правочину” з української мови англійською. Основна увага звертається на з'ясування суті правочину в цивілістичній науці, а також на семантико-правові особливості можливих відповідників термінологічного словосполучення “припинення дії правочину” в англійській мові, що безпосередньо впливають на прийняття перекладацького рішення.

Ключові слова: правочин, “припинення дії правочину”, термінологічне словосполучення, перекладацькі рішення.

The article deals with the describing difficulties in translating the terminological item of “bringing a juristic act to an end” from the Ukrainian language into English. It focuses on clarifying the essence of “juristic act” in the civil law as well as the semantic and legal peculiarities of possible correspondences for the terminological item of “bringing a juristic act to an end” in English, directly influencing the corresponding decision-making in translation.

Key words: juristic act, “bringing a juristic act to an end”, terminological item, decision-making in translation.

В умовах сучасних інтеграційних і глобалізаційних процесів правова комунікація відіграє надзвичайно важливу роль як у науково-теоретичному, так і практично-прикладному аспектах (М. Б. Вербенец [2], Т. Р. Кияк [5], В. В. Шабуніна [11], R. Adams [14], S. Riches [15], J. Scheb [13], G. Treitel [16]). Дослідження особливостей англо-українського й українсько-англійського юридичного перекладу також є різноаспектним: загальні проблеми перекладу, словникового забезпечення та підготовки фахівців у відповідній галузі активно висвітлюють С. М. Андріанов [17], В. І. Карабан [10, 18], Л. М. Черноватий [10]; семантичну структуру англійських та українських юридичних термінів, у тому числі з позицій перекладу, розглядають І. М. Гумовська [3], Е. Т. Дерді [4], Я. М. Ляшук [6], Я. Ю. Манжос [7], Г. І. Сидорук [8], О. І. Чайка [9] та ін. Разом із тим, ґрунтовний аналіз праць із заявлених питань засвідчує, що співвідношення англійських та українських правничих термінів часом не має однозначного витлумачення в семантико-правовому вимірі. Окрім цього, віддаючи належне усім попереднім напрацюванням, дискусійними досі залишаються чимало правничих інституцій і реалій.

Особливий інтерес у порівняльно-типологічному та, відповідно, перекладацькому аспектах викликають особливості мови договірної права. Ідеться про контрастивне вивчення засобів кодування семантем договірної права з метою виявлення ступеня тотожності або розбіжності семантичного змісту термінів, що вербалізують базові концепти права. Пропонована наукова розвідка є актуальною з огляду на виокремлення дослідження фахових мов, функціонування яких, на думку Т. Р. Кияка, забезпечується чітко встановленою термінологією, в окрему галузь лінгвістики [5, с. 104], а також загальноновизнаною необхідністю міжмовної гармонізації галузевих терміносистем.

Встановлення особливостей семантичної структури англійських юридичних термінів, зокрема тих, що характеризуються незначними змістовими відмінностями, сприятиме правильному вибору термінологічних відповідників з-поміж можливих у перекладі юридичних документів і цивілістичної літератури з української мови англійською.

Мета статті полягає у висвітленні семантико-правової асиметрії юридичного перекладу з української мови англійською на прикладі термінологічного словосполучення “припинення дії правочину”.

Завдання:

- визначити термінологічний об’єм поняття “правочин” у цивілістичній науці;
- з’ясувати семантико-правові особливості англійських термінів, що вживаються на позначення припинення дії правочину в системі загального права;
- здійснити зіставний компонентний аналіз юридичних термінів з інтегративним компонентом “припинення дії правочину” в англійській мові та виявити диференційні ознаки, що утворюють їх периферійні семантичні зони;
- проаналізувати адекватність перекладу Цивільного кодексу України, виконаного Центром комерційного права в Україні, в аспекті відтворення положень, у яких ідеться про припинення дії правочину.

У континентальній системі права, на відміну від англосаксонської, поняття “правочин” є одним із основних. В українське законодавство цей термін було повернуто порівняно нещодавно, оскільки за радянських часів у цивільному праві традиційно вживався термін “угода”, під яким розуміли вольові, правомірні дії громадян чи організацій, спрямовані на встановлення, зміну або припинення цивільних прав та обов’язків. Така заміна видається цілком виправданою з огляду на омонімічність слова “угода” в українській мові, яке може вживатися як у значенні “договір”, так і у значенні “домовленість” (аналогічно рос. “сделка”).

Незважаючи на наявність в англійській юридичній мові начебто прямого відповідника *juristic act*, що визначається як “An action intended and capable of having a legal effect; any conduct by a private individual designed to originate, terminate, or alter a right” [21], залежно від характеру юридично зобов’язальної дії термін “правочин” перекладається за допомогою таких англійських слів, як *contract, agreement, transaction, deal* чи, навіть, *deed*, що може бути предметом окремого перекладацького дослідження. Адже новела не є простою термінологічною заміною ключового позначення цивільно-правового інституту в українському правознавстві, а й передбачає законодавчу зміну його змісту, через що нагальним стає питання врахування лексико-семантичних розбіжностей, які виникли внаслідок такої зміни, у перекладі цивілістичної літератури з української мови англійською.

Не менше дилем в українсько-англійському юридичному перекладі виникає у зв’язку з відтворенням термінологічного словосполучення “припинення дії правочину”, якому в англійській мові відповідає низка спеціальних юридичних термінів з особливим правовим змістом, як-от: *expiration, discharge, completion, rescission, repudiation, frustration, cancelation, termination*, причому кожен із наведених гіпонімів може бути найточнішим у конкретній ситуації, що характеризується особливим лінгвальним оточенням і смислом.

Хоча терміни загалом характеризуються однозначністю й незалежністю від контексту, словникова відповідність, як наголошує Г. І. Сидорук, часто не дає правильного уявлення про них, оскільки за аналогічними термінами у двох мовах можуть бути різні поняття або різний об’єм значення близьких за змістом понять [8, с. 375]. Згадані вище лексеми з вузькоспеціальними значеннями, частина яких належить до периферійної зони семантичної групи, містять чимало диференційних семантичних компонентів, що допомагають розрізнити їх у подібних, на перший погляд, ситуаціях юридичного перекладу, причому простежити такі компоненти лише за допомогою українсько-англійських юридичних словників не завжди видається можливим.

Так, вибір відповідника *expiration* звичайно пов’язується із завершенням строку дії правочину, у чому легко переконатися, переглянувши відповідні визначення й положення, наприклад: “Закінчення строку (терміну) дії угоди (договору) [18, с. 405] “Expiration refers to a contract which comes to an end in accordance with its terms, either because it has a fixed expiry date or because there is a right to terminate contained in the contract” [12]; “A contract may be terminated by the expiration of the time during which it is to remain operative” [14]; “Expiration is the ending of an agreement pursuant to its terms without any action by a party to the agreement” [22].

Далі видається доцільним розмежувати поняття “припинення дії правочину” та “припинення зобов’язань за правочином”. Річ у тому, що при перекладі цивілістичної літератури з української мови англійською словосполучення “припинення зобов’язань” часто відтворюють за допомогою *termination of obligation*, як це зробили, наприклад, перекладачі Центру комерційного права в Україні при перекладі Цивільного кодексу України англійською мовою [20]. Натомість представники цивілістичної науки на заході чітко розмежовують термін *termination*, з одного боку, що стосується припинення договірних правовідношень, і *discharge* та *extinction* (див. ст. 194 Цивільного кодексу США) – з іншого, що вказують на припинення договірних зобов’язань.

Незважаючи на те, що в Україні підстави припинення зобов’язань, на думку науковців, становлять водночас і підстави припинення договору, таке розмежування термінів є актуальним в аспекті перекладу з огляду на те, що з припиненням чинності договору не завжди зникають правові зв’язки між суб’єктами договірних зобов’язальних правовідношень [1, с. 284]. Певна частина цих зв’язків може зберігатися, зокрема, щодо невиконаних обов’язків або правозахисних відносин у межах встановлених законом строків позовної давності. А це означає, що термін *discharge* може сполучатися зі словом *contract* у розумінні припинення дії правочину (*discharge of a contract*) лише тоді, коли мається на увазі припинення зобов’язань за правочином, у тому числі їх належним виконанням: “A contract may be discharged by performance in accordance with its terms; in fact, this is the normal termination of every contract” [14].

Слід зауважити, що відповідником термінологічного словосполучення “припинення дії правочину”, який передбачає повне виконання договірних зобов’язань, також може бути *completion*, як-от: “completion of a contract”.

Термін *rescission*, у свою чергу, вказує на анулювання двостороннього договору за взаємної згоди сторін, в односторонньому або судовому порядку. Найголовнішою ознакою такого анулювання завжди є повернення сторін на вихідні позиції, наче вони і не уклали договір: “Rescission sets aside the contract and primarily aims to put the parties back in their original position as if the contract had never been made” [12]; “Rescission aims to restore the parties to their precontractual positions” [15, p. 239].

Анулювання за взаємної згоди сторін передбачає здебільшого укладання сторонами нового договору, після чого попередній втрачає сенс. У Цивільному кодексі України подібна можливість анулювання договору передбачена статтею 214, у якій ідеться про відмову, з одного боку, від одностороннього, а з іншого боку, – від дво- чи багатостороннього правочину за взаємної згоди сторін, а також у випадках, передбачених законом, причому правові наслідки такої відмови від правочину встановлюються законом або домовленістю сторін [19]. У цьому контексті знову виникають питання стосовно адекватності перекладу Цивільного кодексу України, виконаного Центром комерційного права в Україні, у якому замість еквівалентного терміна *rescission* використано буквальный переклад *renunciation of transaction* [20].

Якщо ж розірвання договору відбувається в односторонньому порядку, його причинами безпосередньо є основні за українським законодавством ознаки нікчемних або оспорюваних правочинів, зокрема недодержання форми, вчинення правочину під впливом введення в оману, помилки, насильства і т.п. Можливість подібного розірвання договору однією зі сторін часом може бути прив’язана до певної події, що прописується в тексті договору.

Анулювання договору (*rescission*) у системі загального права є одним із засобів судового захисту поряд із відшкодуванням (*damages*) і виконанням в натурі (*specific performance*), але у тих випадках, коли суд, наприклад, вирішить, що одну зі сторін було ведено в оману під час його укладання (*rescission for misrepresentation*) або виконання (*rescission for breach*) [13, р. 231; 16, р. 343]. Суд також може дозволити анулювати договір із вимогою реституції за умови неможливості його виконання.

Прямим відповідником термінологічного словосполучення “розірвання правочину внаслідок істотної зміни обставин” (ст. 652 Цивільного кодексу України) є не *cancellation*, вжите в згаданому вище англomовному перекладі Цивільного кодексу України, а *frustration*, юридичне визначення якого ледь не повністю збігається із змістом відповідної статті в українському кодексі: “Under the doctrine of frustration, a contract may be discharged if, after its formation, an unforeseen event occurs which makes performance of the contract impossible, illegal or essentially different from what was contemplated” [12]; “[...] the legal position where initially it is perfectly possible to carry out the contract, and then a change in circumstances occurs making it impossible to carry out the agreement” [15, р. 251]; “An accident, a change in law, a fire, a sickness, or third-party interference that forgives non-performance by automatically discharging the contract” [22].

Помилковість виконаного перекладу доводить також той факт, що розірвання правочину внаслідок істотної зміни обставин не передбачає ані жодних ознак нікчемності чи оспорюваності правочину – сем терміна *rescission*, ані порушення зобов’язань однією зі сторін – сем ретроспективних термінів *cancellation* чи *termination for breach*. Однозначним також є повне припинення зобов’язань за правочином [15, р. 249; 22].

Семантика терміна *cancellation* у розумінні припинення дії правочину завжди передбачає наявність порушення з боку винуватої сторони, у зв’язку з чим, у свою чергу, виникають сумніви з приводу адекватності перекладу статті 615 Цивільного кодексу України англійською мовою, у якій термінологічне словосполучення “одностороння відмова від зобов’язання” буквально перекладено як *unilateral refusal from obligation* [20], адже у згаданій статті йдеться про право однієї сторони відмовитися від виконання зобов’язання саме у разі порушення зобов’язання другою стороною [19, с. 65].

Нагадаємо, що через відсутність в українському законодавстві чітко визначених підстав припинення дії договору, орієнтуватися у цьому контексті правники радять на відповідні підстави припинення зобов’язань [1, с. 284], а саме: виконання (*proper performance*), новацію (*novation*), зарахування зустрічних однорідних вимог (*set-off of homogenous claims*), надання відступного (*transfer of accord and satisfaction*), прощення боргу (*release from the duty to perform*), неможливість виконання (*impossibility to perform*), поєднання в одній особі боржника та кредитора (*merger of obligor and obligee in one person*), смерть громадянина (*death of a physical person*), ліквідацію юридичної особи (*liquidation of a legal entity*) [19, с. 154].

Найбільш неоднозначним у перекладі з української мови англійською є термін *termination*, що може характеризуватися спрямованістю як у майбутнє, так і є минуле. Найчастіше цей термін стосується двосторонніх правочинів, дія яких припиняється або після їх виконання, тобто закінчення договірної терміну, або за взаємної згоди (*bilateral termination*), або в односторонньому порядку (*unilateral termination*), коли це передбачено самим договором, проте не на підставі його порушення однією зі сторін.

Так, відмінність *termination* від *cancellation* чітко роз’яснено у параграфі 106 другої статі Єдиного торгового кодексу США (US Uniform Commercial Code), у якому розірвання договору через його порушення іншою стороною називається *cancellation*, а законне право однієї зі сторін розірвати договір через будь-яку причину, окрім згаданої вище, – *termination*.

Якщо у першому випадку сторона, яка розриває договір, зберігає за собою право захисту власних прав, то у другому – йдеться про припинення зобов’язань усіх сторін договору: “Cancellation occurs when either party puts an end to the contract for breach by the other and its

effect is the same as that of termination except that the cancelling party also retains any remedy for breach of the whole contract or any unperformed balance. Termination occurs when either party pursuant to a power created by agreement or law puts an end to the contract otherwise than for its breach. On termination all obligations which are still executory on both sides are discharged but any right based on prior breach or performance survives” [23].

Як впливає з наведеного вище визначення, термін *termination* таки може передбачати правовий захист (*judicial termination*), коли ідеться про попереднє порушення чи невиконання, як-от: *termination for breach*, але винятково у розумінні передчасного припинення дії правочину (*early termination*).

Однією з підстав передчасного припинення дії правочину може бути ситуація, яка описується за допомогою терміна *repudiation*. Суть *repudiation*, гіперонімом якого в юридичній англійській мові є словосполучення *anticipatory breach*, полягає у відмові однієї зі сторін від виконання двостороннього договору, про що однозначно свідчить вербальна чи невербальна поведінка: “Clear and absolute refusal to perform, which includes conduct showing the party is unwilling to perform” [12]. Очевидно, що ідеться про односторонню відмову від виконання договору за відсутності порушень його умов протилежною стороною, що досі не знайшло оптимального закріплення в українському законодавстві.

Слід звернути увагу, що в такому випадку дія правочину не припиняється автоматично: невинувата сторона повинна прийняти рішення чи наполягати їй на виконанні договірних зобов’язань протилежною стороною, чи визнати розірвання правочину, відмовившись від виконання власних зобов’язань за ним. Інакше кажучи, відмова однієї зі сторін від виконання договору (*repudiation*) не означатиме його припинення доти, доки інша сторона не прийме таку відмову, або погодившись на анулювання договору (*rescission*), або вдавшись до засобів захисту власних прав. У будь-якому разі це означає, що на відміну від ситуації, яка описується, наприклад, за допомогою дотичного терміна *rescission*, семантика (*anticipatory*) *repudiation* завжди передбачає можливість використання невинуватою стороною засобів захисту прав у судовому порядку і, очевидно, відповідальність за невиконання зобов’язань винуватою стороною, на чому наголошується в параграфі 610 другої статі Єдиного торгового кодексу США (US Uniform Commercial Code) [23].

Отже, дослідження внутрішньої структури правничих термінів англійської мови з ядрним інтегративним компонентом “припинення дії правочину” виявило низку диференційних ознак, які утворюють їх семантичні поля. Важливими у значеннях усіх розглянутих термінів є наявність / відсутність, або можливість таких семантичних компонентів, як згода сторін щодо припинення дії правочину, закінчення терміну дії правочину, виконання сторонами договірних зобов’язань, порушення договірних зобов’язань, дострокове припинення зобов’язань і використання сторонами засобів правового захисту (див. табл. 1).

Таблиця 1

Компонентний аналіз юридичних термінів

Диференційна ознака	Згода сторін щодо припинення дії правочину	Закінчення терміну дії правочину	Виконання договірних зобов’язань	Порушення договірних зобов’язань	Дострокове припинення зобов’язань	Засоби правового захисту
Термін						
Termination	+/-	+	+/-	-	+	+/-
Completion	+	+	+	-	-	-
Cancellation	-	-	-	+	+	+
Rescission	+/-	-	-	+/-	+	+/-
Repudiation	-	-	-	+	+	+
Frustration	+	-	-	-	+	-
Discharge	+/-	+	+	-	+	-
Expiration	+	+	+	-	-	-

* (+) наявність ознаки; (-) відсутність ознаки; (+/-) можливість ознаки

Співвідношення між визначеними семантичними компонентами термінів на позначення припинення дії правочину в системі загального права є привативними, або еквіполентними, оскільки проявляються вони у зв'язках між словами, значення яких можуть як збігатися, так і відрізнятися. Опозицій тотожності у результаті дослідження не виявлено взагалі.

Привативні опозиції, члени яких розрізняються наявністю / відсутністю корелятивної риси, існують між близькими за ключовими ознаками поняттями, наприклад, *completion / discharge, cancellation / termination for breach*. Між окремим членами синонімічного ряду зафіксовано також гіперо-гіпонімічні привативні зв'язки: *termination / expiration*. Стосовно еквіполентних опозицій, то з'являються вони між логічно рівноправними термінами, що мають як спільні, так і специфічні компоненти. Суттєвим для одиниць зазначеної семантики є відображення близьких, проте не тотожних понять, наприклад, *frustration / cancellation, discharge / cancellation, expiration / discharge, rescission / repudiation, rescission / cancellation, expiration / completion*.

Вирішальним у справі визначення комунікативно-релевантної диференційної ознаки і, відповідно, адекватної конкретизації термінологічного словосполучення “припинення дії правочину” часто виявляється безпосередній контекст, який слід обов'язково брати до уваги при перекладі з української мови англійською не лише юридичних документів, а й фахової літератури, наприклад (тут і далі переклад наш – О. Л.): *Дія договору страхування припиняється за згодою сторін. – The insurance agreement shall be terminated by the parties' consent* (згода сторін); *Договір припиняє свою дію з дати, вказаної в повідомленні. – The agreement expires on the date in the notice* (завершення терміну дії правочину); *Унаслідок заборони грального бізнесу дію договору оренди було припинено. – Prohibition of gambling frustrated the lease agreement* (істотна зміна обставин); *Припинення трудового договору з ініціативи роботодавця може статися в разі неодноразового порушення робітником своїх обов'язків. – The employment contract may be cancelled by the employer, should the employee numerously fail to perform his duties* (порушення договору однією зі сторін); *Якщо договір розірваний у зв'язку з істотним порушенням договору однією із сторін, друга сторона може вимагати відшкодування збитків. – If the agreement is cancelled due to its breach by one of the parties, the other party may claim damages* (порушення договору однією зі сторін); *Мер ініціював розірвання договору оренди з “Клубом молодіжного дозвілля”, керівники якого захопили приміщення обманним шляхом. – The mayor initiated rescission of the rent contract with the Youth Leisure Club, owners of which had seized the premises by misrepresentation* (ведення в оману); *Дія договору припиняється за небажання однієї із сторін продовжувати подальші договірні відносини. – The agreement is repudiated by the party unwilling to continue its contractual obligations* (поведінка, що свідчить про небажання продовжувати договірні правовідносини); *Цей договір припиняє свою дію з припиненням зобов'язання, забезпеченого порукою [...] – The agreement shall be discharged after the surety-secured obligation is discharged [...]* (припинення договірних зобов'язань); *Договір найму вважається таким, що припинив свою дію в момент припинення зобов'язання виконанням. – The agreement shall be deemed completed at the moment of discharge of the obligation by performance* (виконання договірних зобов'язань); *Дострокове припинення дії договору означає втрату ним його юридичної сили. – Termination of the agreement implies its becoming legally unbinding* (дострокове припинення дії договору).

У результаті проведеного контрастивного дослідження виявлено значні розбіжності в змістових характеристиках термінів на позначення різних видів припинення правочину, що полягають у встановленні переважно відношень безеквівалентності між їх семантичними структурами, спричинених розбіжностями між відповідними правовими реаліями. Розглянуті вище ситуації дають змогу дійти висновку про семантико-правову асиметрію правових терміносистем, що обов'язково повинно враховуватися в юридичному перекладі з української мови англійською.

Перспективи подальшого дослідження полягають у встановленні семантико-правових розбіжностей решти соціально-правових реалій у царині договірного права, які можуть вплинути на адекватність перекладу юридичних документів і, відповідно, передбачені правові наслідки. Так, недостатньо з’ясованим у порівняльно-типологічному і перекладацькому аспектах досі залишається співвідношення відповідників українського терміна “правочин” в англійській мові. Здебільшого асиметричними у семантико-правовому вимірі є також різні види обтяжень, підстави для виникнення і припинення договірних зобов’язань і т. ін.

ЛІТЕРАТУРА

1. Боднар Т. В. Договірне право України : [навчальний посібник] / [Т. В. Боднар, О. В. Дзера, Н. С. Кузнецова та ін.]. – К. : Юріком Інтер, 2008. – 896 с.
2. Вербеєц М. Б. Юридична термінологія української мови: історія становлення і функціонування : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.01 “Українська мова” / М. Б. Вербеєц. – К., 2004. – 15 с.
3. Гумовська І. М. Англійська юридична термінологія в юридичних текстах: генезис, дериваційні та семантично-функціональні аспекти : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.04 “Германські мови” / І. М. Гумовська. – Львів, 2000. – 19 с.
4. Дерді Е. Т. Словотвірні та структурно-семантичні характеристики англійських юридичних термінів : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.04 “Германські мови” / Е. Т. Дерді. – К., 2003. – 21 с.
5. Кияк Т. Р. Функції та переклад термінів у фахових текстах / Т. Р. Кияк // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. – Житомир, 2007. – № 32. – С. 104–108.
6. Ляшук А. М. Семантична структура юридичних термінів української та англійської мов : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.04 “Порівняльно-історичне і типологічне мовознавство” / А. М. Ляшук. – К., 2007. – 22 с.
7. Манжос Я. Ю. Семантичні та функціональні особливості англійських юридичних термінів – назв злочинів проти людини : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.04 “Германські мови” / Я. Ю. Манжос. – Х., 2011. – 20 с.
8. Сидорук Г. І. Способи вирішення семантичних розбіжностей при перекладі англійських юридичних термінів (на матеріалі цивільно-правових документів ЄС) / Г. І. Сидорук // Філологічні студії. – 2013. – Т. 9. – С. 374–381.
9. Чайка О. І. Проблема вибору англійського відповідника українським юридичним термінам на позначення спеціалізації юриста / О. І. Чайка // Вісник Академії адвокатури України. – К., 2011. – №3 (22). – С. 208–213.
10. Черноватий Л. М. Переклад англійської юридичної літератури : [навчальний посібник] / Л. М. Черноватий, В. І. Карабан та ін. – Вінниця : Нова Книга, 2006. – 656 с.
11. Шабуніна В. В. Переклад юридичного тексту в контексті міжкультурної правової комунікації / В. В. Шабуніна // *Studia Linguistica* : зб. наук. праць / [відп. ред. І. О. Голубовська] – К. : Вид-во КНУ імені Тараса Шевченка, 2012. – Вип. 6. – Ч. 2. – С. 220–226.
12. Basic Principles of English Contract Law [Online]. – Access Mode : <http://a4id.org/sites/default/files/user/documents/english-contract-law.pdf>
13. Scheb J. M. An Introduction to the American Legal System / J. M. Scheb, J. M. Scheb II. – Albany : West Legal Studies Series, 2002. – 472 p.
14. Revisiting “Termination” and “Expiration” [Online]. – Access Mode : <http://www.adamsdrafting.com/revisiting-termination-and-expiration>
15. Riches S. Business Law / S. Riches, V. Allen. – 9th ed. – Gosport : Ashford Colour Press Ltd., 2009. – 578 p.
16. Treitel G. The Law of Contract / Guenter Treitel. – 10th ed. – London : Street and Maxwell Limited, 1999. – 1015 p.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

17. Англо-український юридичний словник / [авт.-укл. С. М. Андріанов та ін.]. – К. : Арій; М. : Руссо, 2007. – 548 с.
18. Англійсько-український юридичний словник / [авт.-укл. В. І. Карабан]. – Вінниця : Нова книга, 2004. – 1088 с.
19. Цивільний кодекс України : чинне законодавство із змінами та доповненнями на 6 березня 2013 року. – К. : Алерта, 2013. – 326 с.
20. The Civil Code of Ukraine [Online]. – Access Mode : <http://www.commerciallaw.com.ua/uk/law-about/law-eenglish>
21. The Free Dictionary [Online]. – Access Mode : <http://legal-dictionary.thefreedictionary.com>
22. The Law Dictionary [Online]. – Access Mode : <http://thelawdictionary.org>
23. The US Uniform Commercial Code [Online]. – Access Mode : <http://www.law.cornell.edu/ucc/2/2-106>.

Дата надходження до редакції 08.05.2014